№ 65 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԱՊՐԻԼԻ 8 **1899** ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԱՊՐԻԼԻ 8 № 65

ՔԱՌԱՍՆԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվան 6 ռուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція „Мшакъ".
Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak".
Տելեֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզւով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.
Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Դարձեալ մի նոր ասպարէզ.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մամուլ. Կառավարչական հաղորդագրութիւն. Զուիթակահար Նալբանդեանի կոնցերտը. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ԲՈՐՍԱ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Որբ. Գրական խօսակցութիւն։

ԴԱՐՁԵԱԼ ՄԻ ՆՈՐ ԱՍՊԱՐԷԶ

Կախեթի երկաթուղու հարցը վերջապէս ստանում է դրական լուծում։ Հրապարակի վրա դրած այդ հարցը ահա մօտ տասը տարի է, որ զբաղեցնում էր թէ՛ վարչական շրջանները և թէ տեղական ազգաբնակութիւնը։ Վէճի առարկայ էին ոչ միայն երկաթուղու շահաւէտութիւնը և անհրաժեշտութիւնը, այլ և գծի ուղղութիւնը և նրա կառուցանելու ձևը։ Սակայն հաղորդակցութեան ճանապարհի ներկայ անմխիթար վիճակը օրից օր աւելի ու աւելի զգալի էր դարձնում երկաթուղու կարևորութիւնը մեր երկրի այդ հարուստ մասի համար։ Կախեթը, Լագոդեղը, Զաքաթալը, իրանց ձոխ պտղաբերութեամբ վաղուց կարօտ էին ելքի դէպի մեծ վաճառանոցները, որպէս զի կարողանան արտահանութեան նիւթ չինել եղած բերքը և զարգացնել տեղական արդիւնաբերութիւնը։

Մեր երկրի այդ մասում նշանաւոր են՝ Կախեթի հռչակ ստացած գինին, Սղնախի գաւառի և Լագոդեղի ծխախոտը, Զաքաթալի շրջանի մրգերը, շերամը, մետաքսը և ուրիշ բերքերը, Կեզեխի հացահատիկները և այլն։ Այդ տեղերում կարող են զարգանալ գիւղատնտեսութեան բոլոր ճիւղերը և արդիւնաբերել բարձր որակութեան նիւթեր մեծ վաճառանոցներ ուղարկելու համար։

Անկասկած, երկաթուղու կառուցումը անմիջապէս կը բարձրացնէ հողերի գները բոլոր այն շրջաններում, որոնք կը մօտենան երկաթուղու գծին։ Նոյն-իսկ մինչև այժմ, երբ միայն ենթադրաբար յայտնի էին տածում, թէ կարող է անցնել երկաթուղին այդ տեղերով՝ սկսել էին արդէն բարձրացնել հողի գները, իսկ այսուհետև նոյնը կանեն աւելի համարձակ կերպով։ Հողի գնի բարձրանալը ինքն ըստ ինքեան մի բնական երևոյթ է և ապացոյց է այն բանի, որ հողը ստացել է ընդունակութիւն և կարողութիւն աւելի արդիւնաբերելու, կամ աւելի շահ տալու քան առաջ։ Սակայն շատերը հակված կը լինեն գրաւվելու հողերի գնի բարձրանալուց և մեծ գնով ծախելու իրանց հողերը։ Այդպիսի հաշիւը կը լինի անհեռատես մի հաշիւ, որովհետև հողից ստացած գումարները կը ծախսվեն աննկատելի կերպով, և մի քանի ժամանակից յետոյ նախկին հողատէրերը կը տեսնեն իրանց զրկված թէ՛ իրանց հողերից և թէ ստացած գումարներից։ Ի հարկէ, հողերը կարող են ընկնել աւելի պատրաստված կամ աւելի ընդունակ անձանց ձեռքը և դառնալ արգաւանդ և բարեբեր, բայց ցանկալի է, որ հողերի այդ ծաղկած վիճակին նպաստողները լինէին ոչ միայն օտարներ, այլ և այն մարդիկ, որոնք տասնեակ տարիներ ապրել են այդ հողերի վրա և վարել են նրա տնտեսութիւնը աւելի խուլ և նահապետական ժամանակներում։

Խելացի գործունէութիւնը պահանջում է՝ չը գրաւվել գների փոփոխութիւնից և չը մտածել բոպէաբար հարստանալու մասին, այլ կազմակերպել կանոնաւոր տնտեսութիւն և մտցնելով արհեստի մէջ կատարելագործութիւններ՝ բարձրացնել արդիւնագործութեան մակերևոյթը և օրինակ ծառայել շրջապատող ազգաբնակութեան համար։ Երկիրը հարուստ է և պարունակում է դեռ ուժասպառ չեղած մեծ տարածութիւններ։ Հարկաւոր են աշխատող ձեռքեր, կազմակերպող ոյժեր, որպէս զի երկիրը բանայ իր հարստութեան աղբիւրները և տայ ազգաբնակութեան աշխատանքի նոր ասպարէզներ։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՄՈՒԼ

Առօրեայ իրականութիւնը—մենք շատ անգամ ենք այս կրկնել—անասնական իղձերի, մոլի շահասիրութեան, ստոր կաշառակերութեան մի անարգ պրօզա է։ Ի՞նչ կը լինէր այս գրութիւնը, եթէ մի-մի՛ հանդէս չը գային փոքրիկ, հազիւ նկատելի երևոյթներ, որոնք խմաց են տալիս սրտին՝ թէ մարդը ունի և աւելի բարձր, ոգևորիչ դէմք։ Մի ժամանակամիջոցում, երբ սովը սարսափ սարսափի վրա է դարսում, երբ ամեն կողմից գալիս են կործանման, վերջնական կորստի ցնցող պատմութիւններ, երբ միևնոյն ժամանակ համոզված ես, որ ցաւերի ու դժբախտութիւնների այս ծովը շատ հեշտ կերպով կարող էր ցամաքեցնել եղբայրսիրութիւնը, որ չը կայ,—աւելի ի՞նչ մխիթարական, ի՞նչ գեղեցիկ օրինակ էք ուզում քան այն՝ որ տալիս է մի գիւղական համեստ ուսուցիչ Ռուսաստանի խորքերում։ «Трудовая помощь» ամսագրի վերջին համարում տպված է այն նամակը, որ այդ ուսուցիչը ուղղել է Պետերբուրգում գործողներից մէկին, խնդրելով որ իրան ուղարկեն այն տեղերը, ուր այժմ սո՛վ է բնակած։ Կարդում էք այդ նամակը, և ձեր մէջ մարդկային զգացմունքը հպարտանում է։

Ես, ի հարկէ, չեմ կարող օգնել սովատանջներին իմ փողով, որովհետև ես ժողովրդական ուսուցիչ եմ և ստանում եմ բիչ նիւթական վարձատրութիւն, որը և պահում եմ ճանապարհի ծախսերի համար։ Բայց ես կարող եմ և ուզում եմ օգնել իմ աշխատանքով։ Ապրիլի 12-ին կը լինի քննութիւն իմ դպրոցում, և 15-ին, այլ ևս բոպէ չը կորցնելով՝ ես պատրաստ եմ ճանապարհվել այնտեղ, ուր կը համաձայնվեն ընդունել իմ խնդիրքը։ Եթէ դուք իմանայիք, թէ ի՞նչպէս եմ ես ուզում գնալ. սա իմ կեանքի և մահվան հարցն է։

Եւ աղաչում է, որ իր համար մի հնար գտնեն գնալու դժբախտութիւնների տեղը, որպէս զի կարելի լինի ծառայել թշուառ եղբայրներին։

Ես կը նստեմ հիւանդի մահճակալի մօտ, ես բանւոր կը դառնամ. սա շատ կարևոր, շատ անհրաժեշտ է իմ անձնական կեանքի, իմ հոգու համար։ Այս գործունէութիւնը կը պահպանէ ինձ կեանքի ծանր բոպէներում, իմ մէջ եռանդ և զգաստութիւն կը թափէ և ընդ միշտ կը կապէ ինձ հոգով մաքուր և պարզ ժողովրդի հետ, որ ընդունակ է ըմբռնել և իր կեանքի մէջ անց կացնել յաւիտենական ճշմարտութիւններ. այն ժողովրդի հետ, որի մասին վերջին ժամանակ այնքան շատ են խօսում, բայց որի համար այնքան քիչ բան են անում։

Ո՞րպիսի դաս, ո՞րպիսի օրինակ։ Եւ դարձեալ անձնազոհութեան, եղբայրսիրութեան սքանչելի օրինակը տալիս է մի խեղճ, համեստ գործիչ։ Մեծագործութիւնների ընդունակ է միայն այն դասակարգը, որ կեանքի մէջ ոսկեզօծ սիւներից չէ ստեղծում յենարան, այլ սիրող, ցաւող սրտի պահանջներից։ Աշխարհը իր հարստահարիչ, դազանային տենդերով, ի հարկէ, կը ծաղրէ մի այդպիսի սիրտը, որ այդքան անհասկանալի մխիթարութիւն է որոնում իր համար։ Բայց ի՞նչ է այդ ծաղրը՝ եթէ ոչ դատապարտութիւն, ամօթ, նախատինք։ Ամսագիրը հաղորդում է, որ գաւառական համեստ ուսուցչի աղաչանքը կատարված է, և նա մինչ կունենայ գնալ և կատարել իր մարդկային պարտքը։ Ո՞րքան գեղեցիկ ճանապարհ. բայց ինչո՞ւ այնքան քիչ են նրանով գնացողները...

*

Ռուս հռչակաւոր երգիծաբան Շչեդրին ունի մի գեղեցիկ առակ՝ «Խիղճը կորաւ» վերնագրով։ Վերնագիրը ցոյց է տալիս, թէ ի՞նչ պիտի լինի բովանդակութիւնը։ Խիղճը կորչում է, և մարդիկ ազատվում են մի անհարմար ծանրութիւնից։ Խղճից ազատվելուց յետոյ աւելի հեշտ էր խաբել, շողոքորթել, սողալ, զրկել, կողոպտել։ Այսպիսի մի գրութիւն «Жизнь» ամսագրի քաղաքական տեսութեան հեղինակը յարմարեցնում է ժամանակակից միջազգային դրութեան։ Բայց Շչեդ-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՈՐԲ

«Եթէ երկու շապիկ ունէք՝ մէկը տուէք ձեր թշուառ եղբօրը»։

Այս բնաբանով սկսեց իր քարոզը հայր սուրբը մեծ տօնի օրը. «անթիւ թշուառներ այսօր աչքերը տնկած են ձեր վրա, սիրելի ժողովուրդ, ձեզնից են սպասում նոյն բարիքը։ Նրանք շատ բան չեն պահանջում, միմիայն մի թեթև ողորմութիւն են ուզում. տուէք նրանց այդ ողորմութիւնը»։

Բօլէական ոգևորութիւնը իր թևերը տարածեց ամենքի վրա։ Ժամասացութիւնը վերջացաւ, և խուռն ամբոխը ցրվեց ուրախ տրամադրութեան տակ։

Եկեղեցու դուռը նրանց դիմաւորեցին մի խումբ սովալլուկ, ցնցոտիների մէջ պատսպարված, ցրտից սարսռացող թշուառներ, և «Ողորմեցէք, պարոններ» լսվեց յանկարծ տասնեակ բերաններից, որ խլացնում էր բոլորի ականջները։

Ժամից դուրս եկող առաջին հաստափոր աղան, չը նայած սարսափելի ցրտին, ճակատի քրտինքը սրբելուց յետոյ փափալով ձեռքը դըրպանը տարաւ և սկսեց դէպի իրան պարզած բազմաթիւ ափերի մէջ մի-մի սև փող դնել։

Նրա օրինակին հետևեցին և ուրիշները, ստանալով այդ խեղճ ողորմելիներից մի և նոյն օրհնութիւնը—«Աստուած մէկին հազար տայ... Աստուած ճժերդ պահի, աղա...»

Ժամի դռնից քսան քայլ հեռաւորութեան վրա պատի տակ ընկած էր մի խեղճ երեխայ, մի տասնամեայ աղջիկ, որի վրայի ցնցոտիները հազիւ էին ծածկում նրա մերկութիւնը։ Թշուառը ամբողջ մարմնով դողում էր և կծկված պատի տակ՝ ատամներն էր կրճտեցնում։

Նրա վրա շատ էլ ուշադրութիւն դարձնող չը կար. հէնց որ նա արտասանում էր «Ողորմութիւն ըրէք, պարոն, փարա մը տուէք»՝ պատասխանում էին.

—Չը կայ, վերջացաւ...

Եւ իրաւ, մինչև նրան հասնելը՝ աղաների սև փողը հատնում էր, արծաթ էլ խոմ չէին տալու...

Իսկ խղճալին շարունակում էր դողալ և ամօթխածութեամբ կրկնել. «Աղա, փարա մը...»

Եւ հազիւ այնքան բազմաչխատ ամբոխի միջից մէկը մի սև փող ձգում էր նրա առաջ ու դէմքը թթուեցնելով հեռանում։

Խեղճ աղջիկ... Նա դժբախտութեան մի զոհ էր։ Հեռու հայրենի տնից, հայրենի քաղցր հողից ու ջրից, անխնամ, բախտի խաղերին մատնված, երկար թափառելուց յետոյ նա ընկել էր վերջապէս այստեղ, և այժմ սոսկալի ցրտից բոլորովին ընդարմացած՝ պատի տակին անգիտակցաբար մերթ լալիս էր նա և մերթ ինքնամոռացութեան մէջ ընկած՝ անուրջների թևերի վրա սլանում էր դէպի իր հայրենի տունը, հայրենի օջախը, ուր մի քանի տարի առաջ ինքն էլ չունէր ո՛չ մի հոգս, ո՛չ մի ցաւ, այլ մանկութեան ուրախ քրքիջներով խնդացնում էր իր ծնողներին։ Այժմ նրա հայրը, գգուող մայրը այլ ևս չը կան, նրանք էլ զոհ էին գնացել շատերի պէս անգութ սրին։ Նա դեռ փոքր է, հասկացողութիւն չունի, քաղցած է այժմ՝ միամիտ ինքնամոռացութեան մէջ ճչում է.

—Նանի, ախ նանի, փչուր մը խաց տուր... մեռայ...

Այդ գերմարդկային ճչից արգահատելով՝ կանգ առաւ յետ մնացած անցորդներից մէկը։ Նա ապշած նայում էր որբին և չը գիտէր ի՞նչ անել։ Տեսարանը աղէկտուր էր. փոքրիկը աչքերը փակ, ցրտից փէտացած և անհաստատ, դողացող ձեռքը անգիտակցաբար այնպէս էր մեկնած, կարծես իրօք իր մօրից «փչուր մը խաց» սպասելիս լինէր։

Անցորդը ձեռքը գրպանը տարաւ, բայց այնտեղ ոչինչ չէր մնացել։ Նա չփոթվեց, մի բոպէ կանգնած տեղում մտածելուց յետոյ ձեռքը կառկառեց և բռնեց աղջկայ թմրած ու փէտացած ձեռքը։ Աղջիկը սթափվելով ցնցվեց և աչքերը յառեց նրա վրա։

—Վեր կաց, աղջի՛կս, վեր կաց, արի... խօսեց բարի մարդը և ձգեց փոքրիկի ձեռքը վեր կացնելու համար։

—Ո՞ւր... պարո՛ն, ո՞ւր կը տանես, աղաղակեց աղջիկը վախեցած։

—Արի գնանք մեր տունը, աղջիկս, ասաց նա և երկու ձեռքերիցը բռնելով համարեա զոռով կանգնեցրեց աղջկան։

Բայց ի՞նչ տեսակ մարդ էր այդ բարերարը։ Նստողներից մէկն ասաց.

—Տես, տես, իր գլուխը հազիւ կարողանում է պահել, և այդ բօժին էլ տանում է գլխին պատուհաս,

—Բա՛ն չունես, եղբա՛յր,—արհամարհանքով պատասխանեց միւսը.—ի՞նչ ուզում են թո՛ղ անեն. այդպիսի յիմարներ որ չը լինեն, ամբողջ բեռը մեր վզին կընկնի...

Որբը և կարեկիցը հասան տուն։ Մի համեստ սենեակի մէջ սեղանը, անխուսափ տանտիրուհու շնորհիւ, արդէն պատրաստ էր. համեստ կերակուրներն էլ շարվեցին սեղանի վրա, որոնք առաջին իսկ վայրկեանից գրգռեցին սոված երեխայի ախորժակը. բայց նա որքան էլ ամօթխ և սոված լինէր՝ այնու ամենայնիւ ամօթից կարմրած կուչ էր եկել վառարանի մօտ և չէր համարձակվում մօտենալ սեղանին, մինչև որ պարոնն ինքը կրկին բռնեց նրա ձեռքից և նստեցրեց իր կողքին։

Բայց տանտիրկինը և նրա 8 տարեկան աղջիկը կարեկցաբար հիւրասիրեցին մի փոքրիկ որբին, հագուստները փոխեցին, տաքացրին։ Ամբողջ ընտանիքը խնամում էր նրան...

Իսկ հայրը ասաց.

—Թող այսուհետև մենք 2-ի փոխարէն 3 զաւակ ունենանք. Աստուած մեր ուտելիքը կը հասցնէ։

—

Այդ օրից անցաւ մի ամբողջ տարի։ Այդ օրից նոր կեանքի մէջ մտած խեղճ որբը բոլորովին փոխվել է և մի գեղեցիկ ու առոյգ աղջիկ է դառել։

Նա այլ ևս որբ չէ համարում իրան։

Ա. Ց. Ասման

ԳՐԱԿԱՆ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

(Նամակ Աւստրիայից)

Վիեննա, մարտի 22-ին

«Neue Freie Presse», հրեայ կապիտալիստների և Alliance israélite universelle-ի օրգանը, որը, թիւրք կառավարութիւնից կաշառված, առիթ չէ փախցնում հայերին զրպարտելու և մրոտելու՝ ճիշտ որ մի ստորին, զզուելի լրագիր է, և սաստ Վիեննա իբր այդ ճանաչված և իրաւամբ անարգված, մինչդեռ օտար երկիրներում վայելում է տակաւին մի աստիճան նկատողութիւն և համբաւ։

Սակայն նուաստ ու ամօթալի ուղղութիւնը եթէ մի կողմ դնէ մարդ՝ ընտիր գրուած թերթ է, բոլոր գլխաւոր կենտրոններում յատուկ թղթակիցներով, որոնք միշտ մասնաւոր ընդարձակ հեռագիրներով (իրաւ հրէական տենդենցիայով գունաւորված) արագ և մանրամասն լուրեր են տալիս. և գրական բանասիրական ճիւղին մէջ բերում է օրվան գրքերի, անձերի ու հարցերի վրա ուսումնասիրված, հիմնաւոր և փայլուն է-

րինի պատմուածքում խիղճը միշտ կորած չէ մնում. Նա գտնվում է, նա մի փոքրիկ երեխայ է, որ մեծանում է և սկսում է կամաց-կամաց իր գործը կատարել: Այսպէս է և քաղաքական աշխարհի մէջ: Խիղճը գտնվում է. առաջին ապացոյց Ֆրանսիան. խիղճը այստեղ զարթեցրեց Էմիլ Զօլան, և նա այժմ զարգանում է, այնպէս որ Դրէյֆուսի գործը դառնում է վերածնութեան, արթնութեան մի մեծ նշան: Դիմելով միւս ազգերին՝ ամսագրի քաղաքական տեսութեան հեղինակը այնտեղ էլ գտնում է յարութեան առնող խղճի նշաններ:

Մեզ թւում է, թէ խիղճը առաջ անգլիացիներին մօտ չի գնայ, այլ ամերիկացիների մօտ, որոնք շարունակում են կրակով և երկաթով սովորեցնել ֆիլիպինցիներին իրանց կուլտուրական տիրապետութիւնը: Ոչ, մենք հրաժարվում ենք հաշտվել ամերիկո-սպանիական գաղափարական պատերազմի այս սոսկալի վերջաբանութեան հետ: Ինչ էլ լինի՝ ամերիկական կառավարութիւնը խախտեց իր հանդիսաւոր խոստումը Ֆիլիպեան կղզիներին անկախութիւն տալու մասին: Դա երդմնազրժութիւն է, և նա աւելի վրդովեցուցիչ է, որովհետև մի ուժեղ կառավարութիւն է կատարողը: Որքան թոյլ է նա, որին խոստացված է ազատութիւն՝ այնքան աւելի խիստ պիտի պահպանէ ուժեղ կառավարութիւնը իր տուած խօսքը: Ամերիկական կառավարութիւնը հաւատացնում է, թէ ֆիլիպինցիներին ինքը նուաճում է հէնց ֆիլիպինցիների օգտի համար: Ի սէր նրանց օգտի ամերիկական կառավարութիւնը պատրաստ է վերջ ի վերջոյ նրանց բարուքանդ անել, ջնջել: Քիչ հոգածութիւն ցոյց տուէք, պարոններ, և շատ խիղճ ունեցէք:

Միջազգային յարաբերութիւնների մէջ այս վերջին խօսքերը դեռ մուտք չեն գործել: Խիղճը մի այնպիսի բան է, որ ամենից քիչ գործ ունի քաղաքականութեան հետ. և քարոզադէտների բացագանչութիւնները միայն զարդարուն, կոկիկ խօսքեր և անմեղ հնչիւններ են նրանց համար՝ որոնց ձեռքում է աշխարհի բախտի տնօրինութիւնը:

*

Ճահճիտական այն փոթորիկը, որ յանկարծ բարձրացաւ Բագւում, Բիբի-Հէյբաթի նաւթահողերը աճուրդով տալու ժամանակ՝ ուշադրութեան արժանի մի երևոյթ էր մեր արդիւնաբերական կեանքի մէջ: Ցայտնի է, որ աճուրդին մասնակցողների մէջ այնքան խիստ մրցում կար, որ գանձարանին հասնելիք վարձի չափը բարձրացաւ, ծայրայեղ աստիճանին հասաւ: «Торгово-Промышленная Газета» լրագրի մէջ պ. Մ. Լազարեվ, որ լաւ ծանօթ է նաւթային գործերի հետ, այն միտքն է յայտնում, որ պետական գանձարանը այնքան էլ մեծ արդիւնք չի ստանայ աճուրդով տուած հողերից՝ ինչպէս կարծում են շատերը: Աճուրդին մասնակցում էին երկու կարգի մարդիկ. առաջին և սակաւաթիւր այն նաւթագործներն են, որոնք իսկապէս մտադրութիւն ունեն և կարող են գործ սկսել իրանց վերցրած հողերի վրա: Երկրորդ կարգը, որ աւելի բազմաթիւ է՝ բաղկացած է ոչ թէ իսկական նաւթագործներից, այլ միջնորդներից, որոնք նպատակ են ընտրել, բեսկի գնելով իրանց ներկայացրած գրաւականները, անպատճառ վերցնել այս կամ այն հողաբաժինը՝ օտար կապիտալիստներին, ռուսաց բանկերին կամ հարևան նաւթագործներին տալու համար: Բայց դա սխալ հաշիւ է:

Նաւթային տենդը իր բոլոր տեսակներով հէնց այդ բոպէին, այսինքն Բիբի-Հէյբաթի աճուրդին, հասաւ իր ծայրայեղ զարգացման, ուստի աճուրդին մասնակցողներից շատերը կանոնաւոր հաշւի մասին հազիւ թէ մտածեցին: Անցեալում եղել են օրինակներ, երբ աճուրդներում վերցրած հողերը ուրիշին տալով հարիւր հազարներ էին աշխատում, և այդ փաստը բաւական էր, որ «միջնորդները» Բիբի-Հէյբաթի աճուրդին առաջարկէին առասպելական բարձր գներ: Պէտք է ենթադրել, որ նրանք այս անգամ մոռացան, որ գրաւական ներկայացնելուց յետոյ, որը տարեկան նուազագոյն վճարի $1/5$ մասն է կազմում՝ հարկաւոր է գործի դնել շատ նշանաւոր գումարներ—հարիւր հազարներ, մինչդեռ երկրորդ տարու վերջից առաջ չէ կարելի իմանալ, թէ ինչ արդիւնք կը տայ հոր փորելը. դա արդէն մի զոհ է, որ պահանջվում է հողաբաժիններ վերցնողներից:

Ապա յօդուածագիրը օրինակներով ապացուցանում է, որ եթէ նոյն-իսկ նաւթը շարունակէ երկար մնալ այժմեան գների մէջ՝ դարձեալ շահ չեն ունենայ այն մարդիկ, որոնք այնքան բարձր գներով նաւթահողեր են վերցրել: Այդ բանը արդէն այժմից զգում են հող վերցնողները, ուստի և աշխատում են գտնել այնպիսիներին, որոնց կարելի կը լինի շահով վաճառել իրանց իրաւունքները: Ի նկատի առնելով այսպիսի հանգամանքներ՝ յօդուածագիրը չէ կարծում, որ պետական գանձարանը կը ստանայ տարեկան 2,600,000 րուբլի կապալադրամ: Եթէ այսպէս է՝ ապա քանի մարդիկ պիտի զոհ գնան իրանց անչափ շահասիրութեան, որ համարձակեց մտնել այն տեսակի գործի մէջ, որից օգուտ չը պիտի ստանան...

ԿԱՌԱՎԱՐՉԱԿԱՆ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Անցեալ փետրվարի 8-ին Պետերբուրգի համալսարանում անկարգութիւններ ծագեցին, որոնք արտայայտվեցին նրանով, որ ուսանողները դադարեցին յաճախել դասախօսութիւնները, մինչև բաւարարութիւն չը տրվէր ուսումնարանական իշխանութիւնից իրանց արած պահանջներին: Այդ շարժմանը, ընկերակցական զգացմունքից դրդված, միացան մայրաքաղաքի և կայսրութեան մի քանի այլ բարձրագոյն դպրոցների ուսանողներն եւ: Ի նկատի ունենալով, որ շարժումը չէ դադարում՝ փետրվարի 20-ին տեղի ունեցաւ Բարձրագոյն հրաման, որով յանձնարարվում էր գեներալ-ադիւտանտ Վաննովսկուն հետազօտել նոյն փետրվարի 8-ից Պետերբուրգում սկսված ուսանողական անկարգութիւնների պատճառները: Խորին համակրութեամբ և պատկառանքով վերաբերվելով դրան ուսանող երիտասարդութեան այն մասը, որը միացել էր շարժմանը ընկերներին օգնելու համար՝ Բարձրագոյն հրամանը ազդեցութիւն գործեց յուզմունքների ընդհատման վրա: Նոյնպիսի հանգստութիւն տիրեց և Պետերբուրգի համալսարանում, բայց յետոյ, շնորհիւ մի քանի կողմնակի պատճառների, նոյնպէս և Կիևի համալսարանի ուսանողների կողմից եղած դրդումների՝ նոր զարկ տրվեց անկարգութիւնների վերսկսվելուն, որոնք նախընթացների հետ համեմատած՝ աւելի խիստ ձև և բնաւորութիւն ստացան: Ս. Վլադիմիրի համալսարանի գաղտնի ուսանողական կազմակերպութիւնը, որ իւրացրել է «Կիևի դաշնակցական խորհուրդ» անունը՝ մարտի 3-ից ուրիշ համալսարաններին ուղարկած հրաւէրի մէջ, յանդիմանութիւն յայտնեց Պետերբուրգի ուսանողներին՝ գործադուլը դադարեցնելու համար, առանց համակերպվելու գործերի դրութեան հետ ուրիշ համալսարաններում և չը սպասելով, որ իշխանութիւնը կատարէ ուսանողների արած պահանջները:

Այդ հրաւէրը տարածվեց ուսանողների մէջ մօտ մարտի 12-ին, միաժամանակ Մոսկվայի համալսարանի հաղորդագրութեան հետ միասին՝ տեղական յուզմունքների ընթացքի մասին: Այս հրաւէրների ազդեցութեան տակ շատ ուսանողներ սկսեցին այն կարծիքին գալ, թէ անհրաժեշտ է ժողով գումարել համալսարանում՝ քննելու համար այն հարցը, թէ արդեօք ի նկատի ունենալով գործերի դրութիւնը Կիևում և Մոսկվայում, չը պէտք է կրկին հարց յարուցանել «օբստրուկցիաներ» վերսկսելու մասին: Այդ ժողովը տեղի ունեցաւ մարտի 16-ին համալսարանի ակտային դահլիճում, ուր ոյժով մտան մինչև 1000 ուսանողներ և ուր եկաւ նոյնպէս Կիևի համալսարանի Պետերբուրգում գտնվող պատուիրակը, որը դիմեց ժողովականներին՝ խնդրելով օգնել Կիևի ընկերներին և պաշտպանել նրանց պահանջները՝ աքսորված ուսանողներին վերադարձնելու մասին: Ժողովին ներկայ եղողների մեծամասնութիւնը այն կարծիքը յայտնեց, թէ պէտք է փակել համալսարանը և շարունակել օբստրուկցիան:

Մարտի 17-ին ուսանողները, հաւաքվելով համալսարանում՝ երկու կուսակցութեան բաժանվեցին: «Օբստրուկցիօնիստների» մի մասը պտտում էր աուդիտորիաները, խանգարելով դասախօսութիւնների կանոնաւոր ընթացանութիւնը, իսկ միւսները այդ ժամանակ համոզում էին ունկնդիրներին՝ միանալ նախընթաց օրվայ ժողովի կայացրած վճռին: Դասախօսութիւնների շարունակումը ցանկացող ուսանողները ժողով կազմեցին IX աուդիտորիայում. սակայն այնտեղ սկսեցին մտնել «օբստրուկցիօնիստները», որոնք սպառնում էին և խանգարում էին խօսել իրանց հակառակորդներին: Այդ ժողովը, այնուամենայնիւ, պատգամաւորներ ուղարկեց ռէկտորի մօտ յայտնելով, թէ ուսանողների մի մասը չը կարողացաւ դասախօսութիւններին ներկայ լինել ոչ թէ իր ցանկութեամբ, այլ բացառապէս որպէս զի ընդհարում չունենայ «օբստրուկցիօնիստների» հետ: Մի քանի ժամանակից յետոյ աուդիտորիա եկաւ ռէկտորը, բայց ցոյց անող ուսանողների սաստիկ սուլոցների պատճառով ստիպված էր հեռանալ, որից յետոյ մօտ 1,400 հոգի (համալսարանում ընդամենը 3,700 հոգի ուսանողներ կան) նորից ակտային դահլիճում ժողով կազմեցին, որին նախագահող ուսանողը առաջարկեց երկու կուսակցութիւնների հռետորներին յայտնել իրանց կարծիքը օբստրուկցիան շարունակելու հարցի մասին, որովհետև անհրաժեշտ է անյապաղ կայացնել վճիռ, այն էլ վերջնական, ի նկատի ունենալով նորից անկարգութիւնների սկսվելը ուրիշ դպրոցներում, և ապա պայմանաւորվել գործունէութեան եղանակի մասին համալսարանի փակման դէպքում: Ճառերից և փոխադարձ առարկութիւններից յետոյ, որոնց ժամանակ ուսանողների մի մասը հեռացաւ դահլիճից՝ սկսվեց քուէարկութիւն, որից երևաց, որ մեծամասնութիւնը «գործադուլի» կողմնակից է:

Ղեկավարող դեր ագիտացիայի մէջ իր ձեռքն առաւ ուսանողների մի մասը, որն իրան անուանում էր կազմակերպական կոմիտէտ, որը և սկսեց մարտի 18-ից շարունակել ամենօրեայ բիւլէտէնների հրատարակութիւնը անկարգութիւնների ընթացքի մասին, և նրանցից առաջինում յայտարարված էր, որպէս նշանաբան—վերադարձնել բոլոր բարձրագոյն դպրոցների բոլոր ուսանողներին և դարձեալ «նախկին պահանջներին» բաւարարութիւն տալ:

Ի նկատի ունենալով յիշեալ անկարգութիւնները՝ մարտի 17-ին կարգադրութիւն եղաւ արձակել համալսարանից բոլոր ուսանողներին, այն պայմանով, որ յայտնի ժամանակամիջոցից յետոյ, Ժողովրդական Լուսաւորութեան Մինիստրի հայեցողութեամբ, կրկին ընդունվեն նրանք խնդիրքներով: Նոյն այդ միջոցը մտադրութիւն կայ գործադրել ամեն մի դպրոցում, ուր պարապմունքների սովորական կարգը խախտված կը լինի:

Ի նկատի ունենալով, որ անհնարին է համալսարանում հաւաքվել՝ հետևեալ օրից սկսվեցին 1000 հոգու չափ ցոյց անողների ժողովնե-

---

տիւղներ, միայն օգտակար և գրական արժանիքով: Մի քանի տարի առաջ, թերթին մի թղթակիցը, Ռուսիա ճամբորդելու առիթով, տեսակցութիւն կունենար պ. Պոբէդոնոսցէվի հետ: «Ձեր թերթը ընտիր ֆէյլտօններ է տալիս», ասաց խօսակցութեան ներկայ եղող՝ սինօդի պրոկուրորի մի մտերիմը: Նոյնը ստիպված է խոստովանել ամեն արդար ընթերցող, լինի էլ հակառակորդ. ի հարկէ, հոս էլ զգուշութիւնով պէտք է կարդալ և ջոկել՝ ինչ որ ճշմարիտ և ճիշտ է ու ինչ որ լրագրի ուղղութեան յարմարելով փոխված կամ ստեղծված է:

«Presse» այժմ հրատարակում է երիտասարդ վիպասան Կարլ Ֆէդէրնի մի նորավէպը «Սխալ Ուղիներ» (Irrwege): Այդ շատ նշանակելի, առօրեայից անհամեմատ վեր գործին վրա ուզում եմ այսօր խօսել, մեր գրականութեան հետ բաղդատական տեսակէտով:

Նորավէպը դեռ չէ աւարտած, բայց կարևոր, որոշիչ գծերը երևում են արդէն: Նիւթը վերին աստիճան պարզ է, այնքան պարզ, որ սովորական մի վիպասան իսկի մի երես չէր ուզի, որովհետև չէր կրնայ գրականապէս մշակել:

Արդարև, միջակ վիպասանը կը փնտռէ՝ դէպքերի առատութիւնով և յաճախ տարօրինակութիւնով հետաքրքրել: Չեմ ուզում դրանով ասած լինել, որ այդ ճիւղը (roman d'aventures—արկածների վէպ կարող էի ընդհանուր կերպով նրան անուանել) մշակողները անպատճառ մեծ տաղանդներ չեն կարող լինել. ոչ, դրա մէջ էլ յաջողելու համար բեղմնաւոր, թարմ երևակայութիւն է հարկաւոր. Դիւմա (հայր) է թերևս նրա գլխաւորը: Բայց վերջապէս, տեսակը ինքնին երկրորդական է, և նպատակը—ու արդիւնքը—զուարճացնելուց շատ անդին չի անցնիր. ամենալաւ պարագային՝ յուզեալ մի էպօխայի հաւատարիմ պատկերը կը ներկայացնէ, օրինակ հռչակաւոր «Երեք հրացանակիրները», Լուի XIII և Ռիշլիէօյի ապետական ժամանակի գասկօնական—ուրախ էպօպէան: Այո, մինչև հող, բայց ոչ անդին: Արտաքին դէպքերի պատկերը, դրաման և ոչ թէ ներքինը, ոգին, հոգեբանութիւնը: Առաջնին որոշիչ յատկութիւնը արդէն այն է, որ պատմած դէպքերից վեր չէ ելնում, ուղղութիւն, պրինցիպ չէ կանգնում, որ հէնց այդ պրինցիպը, պատմված դէպքերից բղխող և նրանց բացատրող, պարզող, ճշմարիտ ջերմ կեանք մտցնող ոգին պակասում է. նա պատմում է՝ առանց ասելու ինչու և ինչպէս *):

Նոյն առաջին տեսակին պատկանում են մեր վէպերն էլ ընդհանրապէս, և հէնց այդ է իրանց կենսական թերութիւնը և պատճառը, որ բարձր, իրօք մեծ մի գործ չէ արտադրած մեր գրականութիւնը, արդէն սոսկ հայրենասիրական և, անձուկ, նախնական-սիրային ներշնչումի նեղ հորիզոնի մէջ բանտարկված: «Երեք հրացանակիրները» յիշեցի առաջին տեսակին բնորոշ օրինակ. «Ֆաուստը» երկրորդին գլուխ-գործոցն է, նոր ժամանակների ամենից խորին, գերազանց սիմբօլ-գիրքը: Պարզ է ուրեմն, «Freie Presse»-ի հրատարակութիւնը, եթէ հայերէնի թարգմանվէր՝ որևէ աջողութիւն չէր գտնի, չէր հասկացվի և ձանձրալի կը յայտարարվէր: Այդ, ի հարկէ, ոչ թէ գործը, հապա մեզի է դատում և դատապարտում: Բայց պատմեմ համառօտիւ նիւթը:

Վէպը ներկայացնում է մեզ արտիստական հակումներ ունեցող մի երիտասարդ, իրանից ծեր ու իրան չը հասկացող մարդու ամուսնացած մի կնոջ սիրահարված, և որովհետև կինը պատուաւոր ու պարտաճանաչ է՝ գժբախտ ու կորած մնում է սէրը: Անել այդ կացութեան մէջ մի ժամանակ երկուքն էլ տառապելուց յետոյ, բաժանվում են, և երիտասարդը յուսախաբ, վիրաւոր հոգւով, փորձում է ընկերութիւնից քաշված, սրտմտած, առանձնութեան մէջ, արուեստով մխիթարվել—իր վշտին արուեստական ձև ու արտայայտութիւն տալով բուժվել [1]: Ճգնաւոր հաւատացեալի եռանդով նա աշխատում է արտադրել: Նա կենտրոնացնում է իր ճիգը մի արձանի վրա, որը պիտի ներկայացնէ մի երիտասարդ, ծնրադիր, աղերսարկու, անձկալից, յուսահատ—պաղատող աչքերը վերը, Մինին դարձուցած օգնութիւն խնդրելով, խոնարհ, փոշիի մէջից՝ առ երկինք—de profundis clamavi ad te! («Ի խորոց կարդացի առ քեզ»):

Եւ օգնութիւնը չէ գալիս և գործը չէ աջողած, չէ ասում, ինչ որ ուզում է ասել. և ահա արիստը, խորտակված, լքված մարդկանցից ու իր հանճարից՝ սենեակում առանձին, գետինն ընկած, լալիս է, անյոյս լալիս:

Նա անձնասպան չը լինիր: Ժամանակը անցնում է. նա հանդիպում է սիրուն, դեռատի, հարուստ, մշակված մտքով մի աղջկան, գեղեցիկ, հանդարտ,—հանդարտ մանաւանդ. նրա մօտ կը գտնիմ հանգիստ, կասէ, և ուզում է նրա հետ ամուսնանալ. անձնասպան չէ լինում, իր կեանքը ուզում է քնացնել. ոչ գործեր արտադրել, հապա տղաքներ ունենալ: Աղջիկը գեղեցիկ է և խելօք, և սիրում է իրան, նա կատարեալ մաքուր էակ է, բայց... բայց վերջապէս լաւագոյն կամքով իրան չէ հասկանում, իրան հետ նոյն կերպով չէ զգում, նոյն բնորոշ—ցեղի էակը չէ, ու թէև իրար անկեղծ սիրում են՝ նրանք չեն կարող միասին ապրել, առանց իրար—ակամայ—չարչարելու և տանջելու. ինչ ողբերգ, և ինչ անել, մերկ ու պարապ կեանք այնուհետև երիտասարդի կեանքը...

Ահա: Ո՞րքան քիչ արկած, եղելութիւն, արտաքին. որքան ներքին դրամ: Ամբողջ զգացումների մէջ է դառնում ջերմ, գրգռված: Առօրեայից վեր մթնոլորտի մէջ, հոն ուր բարձրը, ընտրված,—լինին էլ մոլորված—հոգիները ապրում են և տառապում, որովհետև դրական կեանքի ճանապարհը վարիցն է գնում և աշխարհ չէ ներում վերիններին:

Այդ մթնոլորտի մէջ չենք մենք, հայերս, և ահա այդ է պատճառը, որ այդ վէպը չը պիտի հասկանայինք, որ նա ոմանց ձանձրալի, միւսներին սուտ պիտի երևէր. այդ է պատճառը, որ այդ տեսակ անալիզի, հոգեբանական, ընդհանրապէս բարձր գործեր չունենք, և այդ շատ պարզ է. գաղափարի և զգացումի կեանքը չունի տեղ մեր կեանքում, հետևաբար ու բնականաբար նրա պատկերը մեր գրականութեան մէջ էլ: Դրական հայերս (ի մասնաւորի տաճկահայերը), որ միայն շահից և «խելօք» շարժառիթներից ենք մղվում՝ մեր քթի առաջիցը հեռուն չենք տեսնում և, որքան էլ մեծ լինի նա՝ տեսողութեան դաշտը չը լինի շատ մեծ, գաղափարական աշխարհը չը կայ բնաւ նրա մէջ:

Ton nez va devant. Suis ton nez!

Ասում է Ժան Ռիշպէն, գերազանց համարձակ և անկեղծ բանաստեղծը, մի նոր դրամայի մէջ, որ անցեալ շաբաթ առաջին անգամ ներկայացվեց Պարիզ. նոյնը ասում ենք և մենք:

Եւ վերջապէս այդ է պատճառը, որ երբ մեր նորերից ոմանք բարձրանալ են ուզում, հոգեբանութիւն անել, խորն երթալ ու մեծ արտադրել՝ տարօրինակ և յիմար, սուտ են դուրս բերում, որովհետև ոչ ապրուած, հապա միայն օտար հեղինակութիւնների յետևից երևակայուած են գրում: Անուններ կարող էի ստա տալ. բայց այս կարակտէրիստիկան անուանում է արդէն նրանց, և ուշիմ ընթերցողը նրանց արդէն ճանաչեց:

Լևոն Սրամ

---

*) Մեզ հայերիս համար շատ հրահանգիչ կը լինէր Պօլ Բուրժէի վէպերի ուսումնասիրութիւնը. նա կարող է անալիզ անող վէպի վարպետ համարվել, թէև չափազանցութեան գնում է երբեմն:

[1]) Գէօթէ էլ նոյնը արած է, և այդ, լաւագոյն հասկացողութիւնով՝ պատահական են իր ստանաւորները:

րը համալսարանական սեղանատան շինութեան մէջ, Վասիլեվսկի կղզու 10-դ գծի վրա, ուր շարունակվում էին բաժանել զանազան պատրաստված բիւլլետէններ և հրաւէրներ թէ օբստրուկցիոնիստների խմբի անունից, և թէ նրանց հակառակորդների անունից: Հէնց սեղանատանն էլ առաջին անգամ երևաց մարտի 18-ին չափազանց յանդուգն, ձեռքի եղանակով տպված շրջաբերական, «փոխադարձ օգնութեան դրամարկղի» դրոշմով, որը ժառանգորդ էր անում շարժման [illegible] վրա՝ քաղաքական րէֆորմների [illegible] համար:

Այս շրջաբերականի ընթերցումը, սակայն, ներկայ եղողների մեծ մասի մէջ զայրոյթ առաջացրեց, որովհետև յայտնի էր, թէ «փոխադարձ օգնութեան» [illegible], և այդ պատճառով էլ այդ հրաւէրը չատ չը տարածվեց:

Ի նկատի ունենալով վերոյիշեալ շրջաբերականը և ագիտացիայի [illegible] արդէն [illegible] գլխաւոր ագիտատորներին և ղեկավարներին: Այդ անձինք, թւով 20 հոգի, մարտի 20-ի գիշերը կալանաւորվեցին, և մէկ ուսանողի բնակարանում բռնվեց «կազմակերպող կոմիտէտի» [illegible]: Վերոյիշեալ բնակարանում կատարված խուզարկութիւնից երևաց «փոխադարձ օգնութեան դրամարկղի» և «կոմիտէտի» բիւլլետէնների և հրաւէրների խմբագրական [illegible], նոյնպէս և գրագրութիւններ և ուրիշ նկատողութիւններ, որոնք վերաբերում էին ուսանողական յուզմունքներին: Մարտի 17-ի ժողովին նախագահող ուսանողի գլխարկում գտնված են՝ 2 օրինակ յեղափոխական «Рабочая Мысль» գաղտնի լրագրի և նոյն լրագրի 5-րդ համարի 1 օրինակ: Ուրիշ անձանց բնակարաններում գտնվեցին— «դրամարկղի» և «կոմիտէտի» գործնական գրութիւնը, «դրամարկղի» հետ կապ ունեցող անձանց ցուցակը, [illegible] և նախկին ուսանողների [illegible] շարժման, «դրամարկղի» հրատարակած [illegible] բիւլլետէններ և հրաւէրների ձեռագրերի սևագրութիւններ. տասի 3 դրոշմներով, կաուչուկից—«Պետերբուրգի համալսարանի ուսանողների փոխադարձ օգնութեան դրամարկղի», նոյնպիսի—«Պետերբուրգի համալսարանին կից «կազմակերպող կոմիտէտի», և մետալական—նոյն «կոմիտէտի», և հէկտօգրաֆ վերջին բիւլլետէնների և յայտարարութիւնների նոր տպված թերթիկներով. 1896 թւին գաղտնի տպարանում տպված յեղափոխական բրօշիւրի 250 օրինակ, և յեղափոխական բնաւորութիւն ունեցող այլ հրատարակութիւնների մի քանի օրինակներ:

Հետևեալ օրը համալսարանական սեղանատանը կրկին հաւաքվեց, մօտաւորապէս նոյն թւով, համալսարանի և այլ բարձրագոյն դպրոցների ուսանողների մի մասը: Ներկայ եղողների մէջ պտտում էին կրկին մէկ կամ միւս կուսակցութեան ագիտատորների զանազան հրատարակութիւնները, նոյնպէս և տեղեկութիւնը «կոմիտէտի» կալանաւորման մասին, որի փոխարէն նոյն օրն և եթ կազմակերպվեց «2-դ կոմիտէտ»:

Մարտի 22-ին, 23-ին և 24-ին ուսանողների խմբեր, որոնք հաւաքվել էին նոյն սեղանատանը՝ տաք վիճաբանութիւններ էին վարում գործադուլի և գործերի դրութեան առիթով և ծանօթանում էին թէ «Պետերբուրգի համալսարանի կոմիտէտի» յաջորդ հրատարակութիւնների, և թէ այն դօկումէնտների հետ, որոնք ստացվում էին ուրիշ բարձրագոյն դպրոցներից: Ի միջի այլոց, ամսի 22-ին պտտում էր «Կիևի դաշնակցական խորհրդի» նոր հրաւէրը, որ ուղարկված էր ի պատասխան վերոյիշեալ տպագրված շրջաբերականի, որ լոյս տեսաւ մարտի 18-ին, որի մէջ կայ յանդիմանութիւն այն բանի համար, որ ագիտացիայի պարագլուխները իր ժամանակին չեն մերկացրել չարժման իբր թէ իսկական յեղափոխական նպատակները:

Երեկոյեան, մարտի 24-ին, ուսանողներից մէկի բնակարանում կալանաւորվեց «2-դ կազմակերպող կոմիտէտը», թւով 8 հոգի: Այդ անձանց վրա հասան յանկարծ՝ երբ նրանք նստել էին սեղանի չուրջը, որի վրա փռված էին «կոմիտէտի» վերջին հրատարակութիւնները մինչև 27 բիւլլետէնը. սենեակի անկիւնում գտնվեցին հէնց նոր պատռտած թղթի կտորներ, որ պոլիցիայի մտնելու ժամանակ պատռել էին և սևագրութիւն էր հետևեալ օրվայ համար հէնց նոր կազմած 28-դ բիւլլետէնի և ձեռագիր նիւթ վերջինի համար:

Մարտի 25-ին, 26-ին և 27-ին ժողովները սեղանատան մէջ չարունակվում էին նոյն պայմաններում, որոնք խրախուսվում էին յաջորդ հրատարակութիւններով և հաղորդագրութիւններով, նոյնպէս և նախընթաց օրը կալանաւորվածներին փոխարինող «3-դ կոմիտէտի» անդամների ագիտացիայով, այնպէս որ առանձին ջանք գործ էին դնում, որպէս զի «օբստրուկցիան» տարածեն և՝ քննութիւնների վրա, իսկ ուսանողների մի մասին, որոնք պատկանում էին «օբստրուկցիօնիստների» կուսակցութեան և որոնք ստացել էին համալսարան մտնելու նոր տոմսակներ՝ պատչաճաւոր ցուցմունքներ տրվեցին:

Մարտի 28-ին և 29-ին օբստրուկցիական կուսակցութեան մէջ սկսվեց մի փոքր վհատութիւն նկատվել. Մնացած ագիտատորները, սակայն, չարունակում էին ամեն ջանք գործ դնել իրանց մերձաւորագոյն նպատակին հասնելու համար—չը թոյլ տալ քննութիւնները: Կատաղեալպէս տիրելով, երրորդ կոմիտէտի ղեկավարութեամբ, ուսանողական սեղանատանը՝ նրանք սիստեմատիկական կերպով բաժանում էին զանազան հրատարակութիւններ, չը թոյլ տալով որևէ առարկութիւն իրանց վճիռների դէմ և պահանջելով չարունակել գործունէութեան նախկին եղանակը՝ կուի ամենալուրջ բոպէն հասած լինելու պատճառով:

Մարտի 29-ին բռնվեցին 3-րդ կոմիտէտի յայտնի դարձած մասնակցողները և մի քանի ուրիշ աւելի աչքի ընկնող ագիտատորները թւով 15 հոգի:

Մարտի 18-ին ժողովներ սկսվեցին Տէխնոլօգիական ինստիտուտում, այնպէս որ սկզբում ուսանողները, ձայների աննչան մեծամասնութեամբ, կարծիք յայտնեցին օբստրուկցիայի դէմ. ժողովները կրկնվում էին և հետևեալ օրերը, որի պատճառով ինստիտուտի բոլոր ուսանողները մարտի 20-ին արձակվեցին նոյն այն պայմաններով՝ ինչպէս և Պետերբուրգի համալսարանի ուսանողները:

Անտառային ինստիտուտում անկարգութիւնները վերսկսվեցին մարտի 17-ից. վերոյիշեալ թւին ինստիտուտում, համալսարանից ուղարկված պատուիրակի ներկայութեամբ, ժողով գումարվեց, որին ներկայ էին 312 հոգի 506 ուսանողների ընդհանուր թւից. այդ ժողովը ձայների մեծամասնութեամբ կարծիք յայտնեց յօգուտ օբստրուկցիան չարունակելու: Հէնց այդ ժամանակ անկարգութիւնները ղեկավարելու համար ագիտատորներից կազմվեց մի առանձին կոմիտէտ, որը ցոյց տուեց իր գործունէութիւնը՝ նոյնպէս հրատարակելով բիւլլետէններ և զանազան հրաւէրներ:

Մարտի 18-ին անկարգութիւններին միացաւ նոյնպէս և Լեռնային ինստիտուտը, ուր ժողով էր գումարված 385 ուսանողներից (վերոյիշեալ դպրոցի ուսանողների ընդհանուր թիւն է 485): Ժողովին ներկայ էին համալսարանի և Անտառային ինստիտուտի պատուիրակները, բայց, չը նայելով ագիտատորների ջանքերին՝ կատարված քուէարկութիւնից յետոյ, միայն փոքրամասնութիւնը ձայն տուեց օբստրուկցիայի օգտին: Վերջինների թւից մի քանի մարդ իրանցից կազմեցին տեղական «ինիցիատօրների խումբ», որը և չարունակում էր յուզել ընկերներին, բիւլլետէններ և ուրիշ հրաւէրներ հրատարակելով. այդ անձինք մարտի 26-ին, ժողովի բոպէին բռնվեցին, այնպէս որ այն ժամանակ և եթ կատարված խուզարկութեան չնորհիւ գտնվեցին նրանց ագիտատորական գործունէութեան իրական ապացոյցներ:

Ապա, ի նկատի ունենալով չարունակվող յուզմունքները և դասախօսութիւնների կանոնաւոր ընթերցանութեան անհնար լինելը՝ անհրաժեշտ համարվեց մարտի 21-ին արձակել Լեռնային ինստիտուտի բոլոր ուսանողներին՝ ընդունելութեան մասին խնդիրներ տալու իրաւունքով, որ կը կատարվի իշխանութեան հայեցողութեամբ:

(Կը չարունակվի)

ՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐ ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆԻ ԿՈՆՑԵՐՏԸ

(Նամակ Պետերբուրգից)

—

Ապրիլ 1-ին

Մարտի 29-ին, Կրեդիտային ընկերութեան դահլիճում, կայացաւ ջութակահար Նալբանդեանի կօնցերտը: Նալբանդեանը յայտնի է մայրաքաղաքի հասարակութեանը իբրև աչքի ընկնող բարեխիղճ ջութակահար՝ իր մեծ տեխնիկայով, մաքուր ութեակներով, և ֆլաժօլետներով: Նրա ջութակի տօնը հրաշալի և սքանչելի է իր փափկութեամբ, ձայնեղութեամբ և կանօնաւոր տեմպով: Չը նայելով որ տեղ-տեղ երբեմն կտրտվում էին եղանակների ելևէջները և պասաժների նրբութիւնը որոշակի չէր լըսվում, բայց և այնպէս, այն զգացմունքը և կրակը, որ թագնված է նրա սրտի մէջ՝ ծածկում և մոռացութեան է տալիս այս փոքրիկ պակասութիւնները: Ընդհանրապէս Նալբանդեանի ածելը լսողների վրա ազդեցիկ տպաւորութիւն է թողնում: Երիտասարդ ջութակահարը մեծ հմտութեամբ կատարեց Բրուխի d—moll կօնցերտը, որի մէջ ցոյց տուեց վերին աստիճանի երաժշտական վարժ տեխնիկա և զգացմունք: Ոչ պակաս յաջող կատարեց մի քանի կտորներ Կալէյդօսկոպի, Կիւյիի և Վիէնեավսկու մազուրկան: Բացի սրանցից յաջողութեամբ ածեց իր հեղինակութիւններից, (étude d—dur, Caprice Orientale) որոնք առանձնապէս և չատ դուր եկան լսող հասարակութեանը: Կօնցերտին մասնակցում էին—երիտասարդ դաշնակահար Միկլաշևսկին, որը չնորհալի կերպով կատարեց Շօպէնի նօկտիւրնը, և բարիտօն Նիկիտինը, որ իր զօրեղ, գեղեցիկ և մաքուր ձայնով երգեց մի քանի ռոմանսներ Չայկօվսկու և Գլինսկու հեղինակութիւններից: Ընդհանրապէս կօնցերտը անց կացաւ չատ աջող, և տաղանդաւոր ջութակահարը վարձատրվեց աղմկալի ծափահարութիւններով և bis-երով: Նալբանդեան ստացաւ մի չքեղ պսակ մակագրութեամբ՝ «Նրա տաղանդը յարգողներից և համակրողներից»:

Որքան որ աջող ու տպաւորեցուցիչ անցաւ երեկոյթը, որքան որ հայ արուեստագէտը մեծ մխիթարութիւն պատճառեց ամեն մի գեղարուեստասէրի՝ այնքան էլ անմխիթար էր այն հանգամանքը, որ դահլիճը կիսով չափ դատարկ էր: Մայրաքաղաքի հայ հասարակութեան ընտիր մասը իր ներկայութեամբ աշխատել էր խրախուսել երիտասարդ արտիստին: Իսկ մեր գաղութի մեծամասնութիւնը կազմող ցիլինդրաւոր և արտաքինով մաքուր հագնված վաճառականները բացակայում էին:

Պ. Բաբայեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Մի հայուհի, որ ցանկանում է իր անունը անյայտ պահել, ուղարկել է մեր խմբագրութեան հ ի ն գ ռուբլի՝ չքաւորներին բաժանելու առաջիկայ Զատկի տօներին:

—

Լսում ենք, որ Թիֆլիսի հայոց Հրատարակչական ընկերութեան տարեկան ընդհանուր ժողովը տեղի կունենայ երեքշաբթի, ապրիլի 13-ին: Բացի սովորական հաշիւներից կը զեկուցվեն՝ մրցանակաբաշխութեան ծրագիրը և Ա. Պօղոսեանցի նուիրած գումարի գործադրութեան ծրագիրը:

—

Ռուսաց Կայսերական արուեստագիտական ընկերութեան Բագուի բաժինը, «Новое Обозрѣніе» լրագրի առելով, քննելով ինժենէր Կ. Ի. Խատիսեանի զեկուցումը, Կովկասում պօլիտեխնիկում բանալու առիթով՝ որոշում կայացրեց միջնորդել բանալու պօլիտեխնիկում երկու բաժանմունքով, այն է՝ լեռնային և գիւղատնտեսական:

—

Կոյրերին խնամող Կովկասի բաժանմունքի խորհուրդը խնդրում է մեզ յայտնել, որ ապրիլի 9-ին, ժամը 1-ին Բաժանմունքին պատկանող գետնի վրա, որ գտնվում է Պալավանտեան և Կախէթեան փողոցների անկիւնում՝ պէտք է դրվի կոյրերի համար կառուցանելիք չինութեան հիմքը և այդ առիթով կը կատարվի մաղթանք:

—

Լսում ենք, որ Ուղելի Կովկասեան կալուածների գլխաւոր գինեգործ Մասօնօ տեղափոխվում է Կրիմ, իսկ նրա տեղ պէտք է նչանակվի Գօգօլ-Եանօվսկի:

—

Ինչպէս հաղորդում է «Черноморскій Вѣстникъ» լրագիրը՝ նորերումս Կառավարչական սենատը, մի մասնաւոր գործի առիթով յայտնեց իր կարծիքը այն հետաքրքիր հարցի մասին, թէ կարող է արդեօք ամուսնացած կինը, որը ունի սեփական անչարժ կալուածքներ, առանց իր ամուսնի թոյլատրութեան, տալ մուրհակներ: Կառավարչական սենատը, հիմնվելով մուրհակների վերաբերեալ օրէնքների 5 յօդ. վրա, բացատրեց, որ կանայք, առանց իրանց ամուսինների թոյլատրութեան, կարող են մուրհակներ տալ միայն այն դէպքում, երբ նրանք առևտուր են անում իրանց անունով:

—

«Кіевлянинъ» լրագիրը հաղորդում է հետևեալ ուշադրութեան արժանի լուրը: Դմիտրևսկի գիւղի համայնքը որոշում է կայացրել, որով ծընողները պարտաւորվում են իրանց որդիկերանցը, սկսած 9 տարեկանից, անպատճառ տալ գիւղի ուսումնարանը և պահել այնպէս մինչև ուսում վերջացնելը: Այս որոշումը չը կատարողը կենթարկվի տուգանքի 25 կոպէկից մինչև 1 ռուբլի:

—

Պարիզի համալսարանի խորհուրդը գիտական նպատակով ուղարկել է պրոֆէսօր Միւլլերին ճանապարհորդելու աշխարհի չուրջը: Պրոֆէսօր Միւլլերին, ի միջի այլոց պատուիրված է ծանօթանալ ռուսաց արդիւնագործութեան և առևտրի պայմանների հետ: Այս պատճառով ֆրանսիական դեսպան իշխան Մօնտէբելլօ դիմել է ճանապարհների հաղորդակցութեան մինիստրութեան, խնդրելով, որ պրոֆէսօր Միւլլերին թոյլատրվի Ռուսաստանի բոլոր երկաթուղիներով ճանապարհորդել առանց վճարի:

—

ԶԱՆԳԵԶՈՒՐԻ գաւառից մեզ գրում են. «Խընձորեսկ գիւղում այս ձմեռվայ ընթացքում երեխաների մէջ մեծ կոտորած է տեղի ունեցել: Շատ ընտանիքներ կան, որոնցից չորս երեխայ է մեռել. մի քանի տներ բոլորովին զրկվել են երեխաներից: Մեռածների թիւը մի քանի հարիւր է»:

—

ԱՍՏՐԱԽԱՆԻՑ մեզ գրում են. «Մարտի 28-ին, կիրակի օրը, ձմերային թատրօնում պ. Ն. Մեղնիկեանի համերգն էր: Ղեկավարում էր պ. Մեղնիկեան: Մասնակցում էին խումբը, ջութակահար պ. Աղամեան, Դաղաչեան, դերասան Րասսատօվ: Պէտք է ասած, որ խումբը չատ լաւ էր պատրաստված: Երգեցին հետևեալ երգերը հայերէն լեզւով. «Պետութեան, Ժամանակուց», «Կտոր կտոր ամպ էր գալիս», «Ողջոյն տուէք», «Ահա հրեչտակ», «Վրէժ արդար», «Լուրիկ», «Թէ ուզէ հայ» և երկու երգ էլ ռուսաց լեզւով: Երգերից մի քանիսը հանդիսականների պահանջով կրկնվեցին: Պ. Աղամեան նուագեց ջութակի վրա «Romanza Andaluza», «Tarantelle». Դերասան Րասսատօվ ներկայացրեց պատմուածք Դօստօևսկու «Братья Карамозовы» վէպից և պ. Դաղաչեանը կարդաց տաղանաւոր Տուրգենևի «Нищій» գրուածքը: Ամենքը արժանացան ծափահարութիւնների: Գները, պէտք է ասած, նչանակված էին մատչելի, բայց ժողովուրդը այս անգամ էլ անտարբեր վերաբերվեց, մանաւանդ բարձր դասակարգը, որը փայլում էր բացակայութեամբ: Համերգը տևեց մինչև ժամը 12-ը և ժողովուրդը գոհ սրտով թողեց թատրօնը: Երիտասարդներից և օրիորդներից բաղկացած մի խումբ մտադիր է այս ժամանակամիջոցում տալ մի չարք էժանագին ներկայացումներ: Առաջին ներկայացումը լինելու է ապրիլի 4-ին, ձմերային թատրօնում. ներկայացնելու են «Բաղդասար աղբար» Ց. Պարոնեանի և «Սուտ ճըգնաւոր» Ա. Արարատեանի: Գները մատչելի են: Իսկ Զատկի երրորդ օրը կանանց մի խումբ տալու է ներկայացում յօգուտ Թիւրքիայի սովեալներին: Պիտի ներկայացնեն Սունդուկեանի «Քանդած օջախը»: Ցանկանում ենք աջողութիւն»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Անգլօ-գերմանական յարաբերութիւնները, Սամօայի դէպքի առիթով, չատ սուր կերպարանք են ընդունել:

—Արքայորդի Գէօրգի մտադիր է Զատկին հրատարակել կրետական սահմանադրութիւնը: Կառավարութիւնը բաղկացած կը լինի չորս քրիստոնեայ և մի մահմեդական խորհրդականներից:

—Երուսաղէմից գրում են «Արևելք» լրագրին. «Ռուս ուխտաւորներու աճագին բազմութիւն մը լեցուած է քաղաքիս մէջ: Ոչ նուազ երբեւէկ ունին նաև եւրօպացիք, որոնց մէջ գլխաւոր տեղը կը բռնեն գերմանացիներն ու անգլիացիները: Կըսուի թէ մինչև Զատիկ ռուս ուխտաւորներուն թիւը 12,000-ի պիտի հասնի, ստուար թիւ մը, որուն նմանը տեսնուած չէր թերևս մինչև այսօր: Գրեթէ ամեն չաբթու հայ ուխտաւորներ ալ պակաս չեն, որոնց թիւն ալ կը յուսանք որ նախընթաց տարիներունը գերազանցէ՝ ըստ ամենայն դիւրութեան, որ կընծայուի իրենց»:

—Կ. Պօլսի լրագիրների մէջ կարդում ենք. «Պիթլիսէն պատրիարքարան հասած նամակներ կը հաղորդեն թէ գերմանացի երկու հնախոյզները՝ տօքթ. Վալտէմար Պէլք և տօքթ. Գալ Լէման, որոնք ժամանակէ մը ի վեր բևեռագիր արձանագրութիւններ պրպտելու համար Վան կը գտնուէին՝ ամսոյս 10-ին, հինգչաբթի օրը Պիթլիս հասեր և հինգ օր հոն մնալէ ետքը մեկներ են անկէ Սղերդի ճամբով դէպ ի Մուսուլ, Տիարպէքիր և չրջակայ քաղաքները երթալու համար: Պիթլիսի մէջ տիրող խստաչունչ ձմեռուան պատճառաւ յիշեալ հնախոյզները չեն կրցած խուզարկութիւններ կատարել, այնտեղ և հաւանականաբար վերոյիշեալ քաղաքները այցելելէ ետքը պիտի վերադառնան Պիթլիս»:

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

6 ապրիլի

ՀԵԼՍԻՆԳՖՕՐՍ: Տեղական լրագիրներում յայտարարված է, թէ Թագաւոր Կայսրը, լսելով գեներալ-սեկրետարի զեկուցման ժամանակ գեներալ-նահանգապետի շրջաբերական հրամանագրութիւնը փետրվարի 3-ի մանիֆէստի առիթով Բարձրագոյն բարեհաճեց հրամայել, յայտնել գեներալ-ադիւտանտ Բոբրիկօվին, թէ Նորին Մեծութիւնը այդ շրջաբերականի բովանդակութիւնը լսեց հաճութեամբ:

ՊԱՐԻԶ: Լուբէ ի պատիւ չվեդական Թագաւորի ճաշկերոյթ տուեց, որին հրաւիրված էին 70 մարդ:

Երեք հարիւր մշակ, որ բանում էին երկաթուղու գծի վրա, գործադուլ արին՝ պահանջելով օրավարձի քանակութիւնը մեծացնել:

ՊԱՐԻԶ: Պիկար իր յետագայ ցուցմունքների մէջ աշխատում է ապացուցանել, որ Գօնզ ու Հանրի միասին աշխատում էին ներկայացնել մինիստրութեան կեղծ դօկումենտը, որը սարքել էր գնդապետ Հանրի, և խանգարել Էստերհազիի դէմ սկսված քննութիւնը: Նա հաստատում է նաև, որ ուրիշ օֆիցերներ, բացի Դրէյֆուսից, կարող էին ստանալ «բօրդէրօի» մէջ պարունակվող տեղեկութիւնները:

ԲԵՐԼԻՆ: Կայսրը ներկայ էր երէկ այն ճաշին, որը տուեցին Ալէքսանդր III-ի անուան գնդի օֆիցերները գեներալ Մօլ'տկէին, և առաջարկեց ռուսաց Կայսրի կենացը:

ՍՏՕԿՀՕԼ'Մ: Մարտին հեռագրեց Նորդենշէլդին Կրասնօեարսկից. «Ես սիբերեան տայգումն էի: Ճանապարհները անանցանելի են: Ոչ մի տունգուսի չը պատահեցի: Առաջին լուրը Անդրէի մասին հիմնված է եղել կիսակիրթ հանքատէր Եակօվլէվի կատակի վրա: Լեալին իր հեռագիրը ուղարկել է այն ժամանակ, երբ «Енисей»-ի խմբագիրը պատմել է իրան Եակօվլէվայի նամակի մասին, և երբ նա ինքն տեղեկութիւններ է ժողովել տայգի մասին: Լեալին այն տարի տայգում չէ եղել: Ես այսօր վերադառնում եմ»:

ՊԱՐԻԶ: Ուղղիչ դատարանում սկսվեց այսօր Լիգաների վերաբերեալ գործի քննութիւնը: Առաջինը հրաւիրված են Դիւկլօ, Գրիւմօ և ուրիշ մեղադրվողներ, որոնք պատկանում են «Droits de l'homme» լիգային:

ՄԱԴՐԻԴ: Պատուի դատարանը որոշեց հանել զինուորականների ցուցակից Տէյխէյրօին:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Ապրիլի 6-ին Օգոստափառ գեներալ ծովապետը այցելեց «Երմակ շոգենաւը», որ խարիսխ էր գցել Բալտեան գործարանի մօտ:

7 ապրիլի

ՎԵՍՏԿԱ: Մթերքներ մատակարարող նահանգական խորհուրդը երեկ որոշեց՝ խնդրել մինիստրից, որ բացի կառավարութեան գնած 7000 ձիերից՝ ուղարկվեն դարձեալ 8000 ձի:

ԻՆԱԲԱՐՕՎՍԿ: Պեկինից հաղորդում են, որ այրի կայսրուհին մտադիր է կայսրութեան բոլոր փոքր ի շատէ նշանաւոր պաշտօններում, մանաւանդ որոնց տեսչութեան տակ են գտնվում զօրքերը՝ նշանակել մանչուրներ:

ՊԱՐԻԶ: Լիգաներին վերաբերեալ գործի մէջ դատախազի օգնական Բուլօշը ասաց, թէ ինքը ուզում է միայն դատաստանական կարգով պարզել, թէ լիգաները գոյութիւն ունէին, առանց խանգարելու վարչական միջոցները, որոնք ապագայում պէտք է ձեռք առնվեն: Դատարանը մեղադրվածներից իւրաքանչիւրին ենթարկեց դրամական տուգանքի, նրանց վերաբերմամբ թոյլ տալով գործադրութեան յետաձգութեան օրէնքը:

ՊԱՐԻԶ: Մարտի 19-ին և ապրիլի 15—18-ին Պարիզում կատարված հրապարակական փորձերը ապացուցեցին Բաբայեվի հնարած կրակընդդէմ խառնուրդի օգտակարութիւնը: Լուվր մագազինը իր վրա է վերցնում շահագործել այս գիւտը Պարիզում:

Պաշտօնական հեռագիրը հաղորդում է, որ հրդեհը արդէն 500 տուն է ոչնչացրել Պուանտ-ա-Պիտրէում, Գվադէլուպա կղզու վրա: Հրդեհը շարունակվում է. նրան վերագրում են չար դիտաւորութիւններ:

ՄՈՒՐՑԻԱ: Այստեղ ընտրված է Կաստէլար:

ՎԻԵՆՆԱ: Կայսրը պարսից պրինց Մելիք-Մանսուրին շնորհեց Լէօպօլ'դի առաջին աստիճանի շքանշանը, իսկ նրա շքախմբին ուրիշ բարձր նշաններ: Այսօր պրինցը ճաշեց կայսրի մօտ Շէնբրունի պալատում:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՈՐՍԱ

Ապրիլի 6-ին

Մուրհակների ընթացքը	
Երեք ամսով Լօնդօնի վրա 10 ֆունտ	94,05
„ „ Բեռլինի վրա 100 մարկ	45,87½
„ „ Պարիզի վրա 100 ֆրանկ	37,27½
Չէկը Լօնդօնի վրա 10 ֆունտ	94,65
„ Բեռլինի վրա 100 մարկ	46,30
„ Պարիզի վրա 100 ֆրանկ	37,57½
Բօրսային դիսկօնտ	6—7½%
4% պետական ռէնտա	100¼
4% ազն. կալ. բանկի գրաւ. թղթ.	99¾
4½% վկայակ. գիւղ. հող. բանկի	99¾
5% վիճակ. տոմս. առաջին ներքին փոխ.	285¾
5% „ Երկրորդ „ „	252
5% „ գրաւ. թղթ. ազն. կալ. բանկի.	217
5% ոսկու ռէնտա	160
5% գրաւ. թղթ. փոխ. հող. վարկի ընկ.	181
4½% ներքին երկաթուղ. փոխ. 1890	100¾
Նոյնը . 1892	100¾
5% Թիֆլիսի փոխադարձ վարկի ընկեր.	99¾
4½% Թիֆլիսի կալուած. բանկի	100¾
6% Քութայիսի կալուած. բանկի	101
5% „ „	100
Ակցիաներ Ռուս. առևտր.-արդիւն. ընկ.	411
„ եղբ. Նօբէլի նաւթ. ընկեր.	657
„ Կասպեական ընկ.	681
„ Բագուայ նաւթ. ընկ.	835

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բ. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

Հիւանդներին ընդունում են ամեն օր, բացի կիրակի օրերից:

Ա Ռ Ա Ւ Օ Տ Ն Ե Ր Ը՝

Բ. Ա. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) և միզասեռ. հ.

Կ. Մ. ՋԻԿՈՒԼԱՆԻ—9—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային հ.

Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆՑ—11—12 ժ. կանանց հիւանդ.

Ի. Ֆ. ԳՐՕՏԱՍԵՎԻՉ—12—1 ժ. ականջի, կոկորդի, քթի և կրծքի հ.

Ա. Գ. ԿԱՐԱԳԵՏԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.

Ա. Գ. ԳՈՒՐԿՕ—1¼—2¼ ժ. ներքին և միսաեռական հ.

Ե Ր Ե Կ Ո Ն Ե Ր Ը՝

Վ. Մ. ՄԱԽՎԻԼԱՁԷ—5—6 ժ. ներքին և երեխայոց հ.

Ա. Ն. ՇԳԱԿՕՎՍԿԻ—6—7 ժ. նեարդային (ելեկտրաբուժութիւն), վեներական և մորթի հ.

Բ. Ա. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ—6½—7 ժ.

Տ. Ի. ԲՈՒԴԵՆԿՕ հիւանդանոցումը քիմիական և խոշորացուցական հետազօտութիւններ է անում մէզի, խխի, արեան, կաթի և այլն:

Վճար 50 կ. չքաւորները ձրի: Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին:

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

122—150 Բժշկապետ ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ

Հրատարակչի խնդրի համեմատ
ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑՈՒՄ
Բացված է բաժանորդագրութիւն
ԱՇԸՂ ՋԻՒԱՆԻ
„ՋԻՒԱՆՈՒ ՔՆԱՐԸ“
անունով ժողովածուի համար:
Բաժանորդագինն է 3 րուբլի:
1—1

ԲԺԻՇԿ Յ. Յ. ՂՕԿԻԵԼԵԱՆ

Ընդունում է՝ վեներական, ախտական, մորթու և ներքին հիւանդութիւն ունեցողներին՝
Առաւօտեան 9—12 ժամը
Երեկոյեան 5—7 ժամը:
Գանօվսկայա փողոց, տուն Մարգարօվի, № 31:
(ե. հ. շ.) 22—100

ՄԱՆԿԱԲԱՐՁՈՒՀԻ
Վ. Յ. ՏԷՐ-ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Միքայէլեան փողոց, տ. № 93. տելէֆօն № 506: (հ.) 19—45

Կալուածքների հրդեհից Փոխադարձ Ապահովութեան Թիֆլիսի Ընկերութեան Վարչութիւնը

Պատիւ ունի յայտնելու ի գիտութիւն պ.պ. անդամների, որ կիրակի, ապրիլի 10-ին, առաւօտեան ժամը 10½-ին, քաղաքային դումայի դահլիճում նշանակված է

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ՔՆՆԵԼՈՒ ԵՒ ՀԱՍՏԱՏԵԼՈՒ

1) Վարչութեան 1898 թուի հաշիւը:
2) Վարչութեան ծախսերի նախահաշիւը 1899 թուի համար:
3) Ընկերութեան վարչութեան զեկուցումը, որով առաջարկվում է տուրքը 25% պակասացնել այն շինութիւնների համար, որոնք ապահովացրած են ընկերութեան մէջ շարունակ տասը տարի, տասնմէկերորդ տարվայ համար:
4) Ընկերութեան վարչութեան պաշտօնեաների ընտրութիւն.—
ա) Վարչութեան մէկ անդամի՝ հերթով դուրս եկող Վ. Գ. Կանդուրալօվի փոխարէն.
բ) Վարչութեան անդամների երեք կանդիդատի.
գ) Վերահսկող մասնաժողովի երկու անդամի՝ հերթով դուրս եկող իշխան Ն. Ա. Երկայնաբազուկ-Արղութեանի և Գ. Մ. Կօլուբանսկու փոխարէն.
դ) Երկու անդամի քննիչ յանձնաժողովի՝ Գ. Խ. Շահբուդաղեանցի և Ն. Ի. Թամամշեանի փոխարէն.
ե) Նրանց երկու կանդիդատի:

Ընկերութեան անդամները, որոնք հնարաւորութիւն չունեն մասնակցել ընդհանուր ժողովում՝ կարող են իրանց իրաւունքը ուրիշին յանձնել հաւատարմաթղթով, որի վրա պէտք է վաւերացրած լինի նրանց ստորագրութիւնը կամ Վարչութեան կողմից և կամ ընդհանուր ձևով: Այն դէպքում, երբ կալուածքը պատկանում է մի քանի անձի կամ կալուածքը պատկանում է վարչական և հասարակական հիմնարկութիւններին՝ իրաւունք է տրվում ժողովին մասնակցելու համար ուղարկել իրանց հաւատարմատարներին: Հաւատարմաթղթերը պէտք է ներկայացնվեն Վարչութեանը Ընդհանուր Ժողովի նախընթաց օրը ժամը 12-ից ոչ ուշ:

Ժողովի դահլիճի մուտքը՝ Վելեամինեան փողոցից: 1—1

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅՈՑ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ վարչութիւնը յայտնում է, որ ընկերութեան Բագուի անդամները իրանց հասանելիք գրքերը կարող են ստանալ աշխատակից անդամ պ. Աստ. Վաչեանից (Պասսաժ Շահգեդանեանցի): 4—5

ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ-ՊԱՆՍԻՕՆ
Ա. ՏԷՐ-ՅԱԿՈՎԲԵԱՆԻ

Ընդունում է երթեւեկ, կիսաթոշակաւոր և գիշերօթիկ աշակերտներ: Պատրաստում է գիմնազիաների, կադետների կորպուսի, ռեալական և այլ ուսումնարանների համար:

Փոքր պատրաստականում երեխաները ընդունվում են առանց քննութեան, վեց տարեկանից սկսած: Ուսումնարանում ուսուցանում են բարձրագոյն ուսումն աւարտած մասնագէտներ, գիմնազիական ուսուցիչներ: Ուսումնական առարկաներն են՝ կրօն, ռուսաց, հայոց, ֆրանսիական, գերմանական, լատինական, յունաց, վրաց լեզուներ, թուաբանութիւն, ալգեբրա, երկրաչափութիւն, աշխարհագրութիւն, պատմութիւն (ռուսաց և ընդհանուր), բնական գիտութիւն, նկարչութիւն, գրութիւն, երգեցողութիւն, երաժշտութիւն:

Նոյնտեղ ընդունվում են ԱՇԱԿԵՐՏՈՒՀԻՆԵՐ: Օտարաքաղաքացիների համար կան ամենայն յարմարութիւններ:

Հասցէն. ТИФЛИСЪ, Гановская ул., № 11 3-րդ գիմնազիայի մօտ: (հ) 8—10

BATEAUX A VAPEUR FRANCAIS N. PAQUET ET C-ie
ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ն. ՊԱԿԷ ԵՒ ԸՆԿ.

Կանոնաւոր և ուղղակի նաւագնացութիւն ՄԱՐՍԷՅԼԻՑ ԲԱԹՈՒՄ, չորեքշաբթի օրերը, երկու շաբաթը մի անգամ, սկսած յունվարի 25/6-ի չորեքշաբթիից,

Եւ հակառակը՝ Բաթումից Մարսէլ, մտնելով Տրապիզօն, Սամսօն և Պոլիս: Մեկնում է Բաթումից՝ չորեքշաբթի, 14/26 ապրիլի, ՍԻՐԿԱՍԻ շոգենաւը, նաւապետ ԳԱՐՐԻԿ: Եւ այսպէս շարունակաբար, երկու շաբաթը մի անգամ, չորեքշաբթի օրերը, ժամը 4-ին ճաշից յետոյ:

Բաթումից Պարիզ ուղղակի հաղորդակցութեան տոմսակներ տրվում են սովորականից պակաս գներով:

Ապրանքների և ճանապարհորդների մասին հարկաւոր տեղեկութիւններ ստանալու համար թող բարեհաճեն դիմել ընկերութեան գործակատարներին՝

ԲԱԹՈՒՄՈՒՄ—պ. Վիկտոր դ'Արնօին, Նաբէրէժնայա: ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ—պ. Օ. Գ. Բարեկենդանեանին, Սիօնի փող. Խօջափարուխօվի և Մայսուրաձէ քարվանսարա: ԲԱԳՈՒ—պ. Ս. Դիլդարեանին, Կօլուբիակինսկայա հրապարակ: ՆՕՎՕՐՕՍՍԻՑՍԿ—պ. Մելխիօր Հերշենրօդերին: 21—20
(ե. հ. շ.)

ԷԺԱՆ, ԼԱՒ ԵՒ ՃԱՇԱԿՈՎ

„ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ“
Ա. ԽՈՒԴԱՎԵՐԴԵԱՆԻ

Գօլօվ. պրօսպէկտ, I-ին գիմնազիայի հանդէպ:

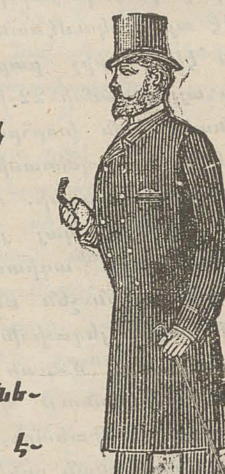

Ստացված է մեծ քանակութեամբ տղամարդկանց և երեխաների գարնանային և ամառվայ պատրաստի հագուստներ: Գների էժանութեան և ապրանքի լաւութեան մասին. պ. պ. գնողները կարող են համոզվել, անձամբ յաճախելով մեր խանութը:

3—10